

Lorànt Deutsch

*met medewerking
van Emmanuel Haymann*

EN ROUTE

*Op reis door de geschiedenis
van Frankrijk*

Vertaald
door Martine Woudt

2014

UITGEVERIJ

THOMAS RAP

*Voor Marie-Julie,
mijn morgenster die me de weg heeft gewezen,
en voor haar twee satellietjes,
Sissi en Colette.*

Inleiding

AAN DE OORSPRONG VAN DE WEG...

Langs de weg van Herakles

De rue Saint-Jacques loopt omhoog tegen de flank van de Sainte-Geneviève en verdwijnt recht en resoluut, alsof hij andere horizonen wil gaan verkennen. Over deze weg, die de grote noord-zuidas van de Romeinen was, de *cardo*, waaromheen het hele leven van Lutetia zich afspeelde, rijd ik. Algauw kom ik bij de porte d'Orléans; met zijn onafgebroken stroom verkeer vormt de *périphérique* de ultieme vesting rond de stad. In Parijs wordt de grens, net als elders, aangegeven met een weg.

Wegen fascineren me al lang. Net als de metrolijnen in Parijs zijn het allemaal levenslijnen, die tot de ontdekking van het onbekende leiden. Paden, weggetjes, stegen of boulevards, keienstraatjes of asfaltbanen, snelwegen, spoorrails of rivieren: het zijn allemaal deuren die op een kier staan, aan de andere kant kan zich altijd iets onverwachts voordoen. Wegen betekenen beweging, mensen die zich verplaatsen, beschavingen die ontdekt worden. Hoe kunnen we de loop van de geschiedenis begrijpen zonder stil te staan bij de wegen die gebaad zijn door gewone mensen en legers, door eenzame wandelaars en grote volksverhuizingen? Hoe kunnen we een land begrijpen zonder ons eerst te buigen over de verbindingswegen die zich er vertakken en het zenuwstelsel van dat grote lichaam vormen? Hoe kunnen we een volk begrijpen zonder in te zien wat die veroveringen op de natuur hebben betekend, zonder de betekenis van die verbintenissen

tussen de mens en zijn stuk aarde te doorgronden?

Nog een paar afslagen en dan voert de snelweg me naar het westen. Morgenavond sta ik op het toneel in de buurt van Angers, de streek van mijn jeugd, ik zal daar in *Midzomernachtdroom* van Shakespeare spelen. Maar eerst sla ik af en rijd wat op goed geluk, ik laat me leiden door mijn nieuwsgierigheid, die me naar Bretagne voert. Voor mij bepaalt de weg hoe de reis wordt, en bepaalt niet de reis welke weg ik neem. Onderweg volgen steden en gehuchten elkaar op, ze liggen verspreid in de verte, maar ik zie alleen de borden: Le Mans-Centrum, richting Rennes... De rit leidt niet door de schaduw van een oude stad, vanwege het tempo van de snelweg wordt het verleden omzeild en is nostalgie onmogelijk. Alles is ontworpen om op te schieten, snel op te schieten, er is altijd de angst om tijd te verliezen. Als er gestopt moet worden, is dat bij een benzinestation, om de tank vol te gooien, een broodje, cola of koffie te kopen en zo snel mogelijk weer naar het grijze lint terug te gaan om kilometers te vreten.

Ik rijd nog steeds. Afslag. De snelweg wordt rijksweg en versmalt daarna om te veranderen in een B-weg. Ik kom aan in Camaret-sur-Mer, de punt van het continent, Finistère, wat letterlijk 'einde van de aarde' betekent.

Bocht naar rechts. Een weggetje loopt langs een vergeeld veld, onkruid, een paar robuuste Bretonse huizen en dan kaarsrechte rijen rechtopstaande stenen. Vaal en hoekig kijken die op een rij gezette stenen naar de hemel, ze reiken naar het oneindige als in een gebed.

Ik sta voor de steenrijen van Lagatjar, zo'n zeventig menhirs die zijn overgebleven van de zeshonderd die in de achttiende eeuw nog zijn geteld. Die stenen vormen een lijn van tweehonderd meter, onderbroken door twee dwarsrijen van andere menhirs.

In Bretagne heeft de toename van dit soort velden met stenen tal van legenden opgeleverd, die generaties lang zijn doorverteld als men 's avonds bij elkaar zat. Op de ene plaats ging het over een

grote, uit de hemel gevallen kei die langzaam in de grond wegzakte en ooit volledig zou verdwijnen, als aankondiging van de laatste grote ramp, het einde van de wereld. Op een andere plaats werd verteld dat God soldaten had doen verstenen die achter de heilige Cornelius aan zaten. Ergens anders ging het verhaal dat er in bepaalde nachten, als de maan de heidevelden verlichtte, boze geesten rond de menhirs kwamen staan. En weer ergens anders wist men zeker dat de rechtopstaande stenen vroeger vanzelf in de velden groeiden, maar dat de verontrustende toename ervan was gestopt door de gebeden van de parochianen.

Wat betekenen die vreemde opstellingen eigenlijk echt? Eren ze de doden, roepen ze de goden aan, begrenzen ze een gebied? In het begin van de mensheid verplaatsten volkeren zich om verderop, altijd verderop, nieuwe gronden, jachtterreinen, weidevelden, graasgebieden te vinden. Na door vlaktes, over bergen en door rivieren te zijn getrokken, na daar voorbij te zijn gegaan, kwamen ze aan bij deze grenzen. Verderop was er niets, alleen de enorme zee en de stille horizon, die zijn rechte lijn trok als om een definitieve streep te zetten. Hoe konden ze vermoeden wat er daarginds viel te ontdekken, zo ver weg, voorbij het zichtbare? Ze stelden zich een eeuwigdurende nacht boven onstuimige wateren voor, ze verbeeldde zich gevleugelde demonen als alleenheersers over een ijzig universum.

Moesten de nomadenvolkeren niet een andere manier vinden om hun tocht voort te zetten, aangezien de door hen gevolgde weg hier ophield? De reis verlengen op een bovennatuurlijke manier, om dichterbij de goden en alle hogere machten te komen?

Ik wandel tussen de steenblokken die hier al minstens vierduizend jaar geleden zijn neergezet, lang voor de Galliërs en onze geliefde Obelix. Wat een inspanningen zijn er geleverd om deze stenen te verplaatsen, te houwen, rechtop te zetten! Wat een inspanningen om de geduchte goden eer te betuigen en de wegen

te openen naar een hemel, bevolkt door het denkbeeldige! Wat een inspanningen om op die manier de hypothetische weg aan te geven die naar de wereld van de onsterfelijkheid zou leiden!

Die rijen stenen dienden ongetwijfeld ook om de sterren te bestuderen en de tijd te berekenen: door hun specifieke hoek maakten ze het waarschijnlijk mogelijk de verplaatsing van de hemellichamen te volgen. En vermoedelijk hielden die hemelobservaties een religieuze rite in stand, waar niets over bekend is, maar waarmee de zon en de maan in verband gebracht konden worden.

Ik stel me graag voor dat die stenen hun volle betekenis kregen tegenover de Morgenster, die met zijn schittering de kracht van de goden uitdrukte. Ik wil graag geloven dat die steenrijen ons een weg wijzen, de eerste weg die de mens, geconfronteerd met de zin van het bestaan, heeft vormgegeven: een weg die naar een leven voorbij het leven leidde, een weg die richting gaf aan de mysteries van de wereld en die het voor de mens mogelijk maakte zijn lot te aanvaarden.

Zo bezien was de eerste weg die werd bedacht en uitgevoerd dus niet bedoeld om twee dorpen of twee stammen met elkaar te verbinden, probeerde hij niet de mensen vanwege het nut nader tot elkaar te brengen, maar voerde hij naar het absolute. Men volgde hem, men bestudeerde hem, men geloofde de eeuwigheid te benaderen.

Daarna zijn die volkeren verdwenen, de weg naar het oneindige is vergeten en de meeste stenen zijn neergehaald, gestolen of verplaatst. Toch komt de eenentwintigste-eeuwse mens nog steeds in de resten van die rijen witte zandsteen zoeken naar de overgang naar een hiernamaals, dat altijd beangstigend en mysterieus is gebleven.

Maar al zijn de wegen naar de eeuwigheid de mens altijd blijven obsederen, toch hebben de bewoners van de aarde tegelijkertijd ook andere wegen aangelegd, echte wegen, wegen waar-

door ze nieuwe middelen van bestaan konden vinden, andere aardbewoners konden ontmoeten en hun geschiedenis vorm konden geven. Al lijken ze ook daarbij bovennatuurlijk te zijn geleid, door tussenkomst van een halfgod. Laten we hem volgen: hij zal ons meenemen naar de poorten van het Franse land!

Veroordeeld tot twaalf zware werken moest Herakles – want over hem gaat het – als tiende prestatie de heldendaad verrichten om naar het land van de Iberiërs te gaan en van daar een beroemde kudde runderen met scharlaken huid mee terug te brengen.

Laten we met hem mee de zee op gaan en zuidwaarts varen, langs het Iberisch schiereiland en dan het Middellandse Zeegebied in via de Straat van Gibraltar, de zuilen van Hercules, zeimen in de oudheid – Hercules was de Latijnse naam van Herakles. Voor de Grieken gaven die steile rotsen de grens van de bekende wereld aan: daarachter lag het vijandige onbekende, misschien wel het dodenrijk. We passeren de zuilen, varen nu verder met de Spaanse kust aan bakboord en komen bij nieuwe oevers...

De kust die we nu volgen en die van de Pyreneeën naar de Alpen loopt, was precies de route die Herakles nam, vroeger, in de tijd dat de goden nog leefden.

Nu moest hij zich nog meester maken van de bewuste kudde. Hij kon die niet zomaar stelen, de mythologische held moest eerst de eigenaar van het vee doden, het monster Geryones, een meervoudig wezen met drie hoofden, drie rompen en zes armen. Toen Geryones eenmaal uitgeschakeld was, moest Herakles nog thuis zien te komen met de dieren, een lange tocht waarbij de halfgod als een cowboy een grote vlakte moest oversteken en de kudde voor zich uit moest drijven. Twee zonen van Poseidon, de god van de zee, verschenen om hem zijn moeizaam verkregen runderen afhandig te maken. Herakles doodde hen allebei, maar

het Ligurische volk, dat zich in de streek had gevestigd, achtervolgde de held, ongetwijfeld om ook te proberen zich de kudde toe te eigenen. Ook voor een halfgod is het moeilijk om weerstand te bieden aan een horde agressieve Liguriërs. Herakles verdedigde zich met al zijn uitzonderlijke kracht, maar er kwam een moment dat hij de laatste pijl uit zijn koker gebruikte. Toen knielde hij uitgeput en gewond neer en begon zachtjes te snikken. Boven in de hemel hoorde Zeus zijn zoon huilen: de eer van de Olympus moest worden gered! De oppergod wierp een hagelbui van kiezelstenen over de vlakte, waardoor de slechteriken uiteen werden gejaagd en in een dolle vlucht een goed heenkomen zochten. Zo kon Herakles verder, op weg naar zijn lotsbestemming en zijn laatste werken.

Maar men vernietigt niet ongestraft een stuk vruchtbare aarde. Toen hij Herakles te hulp schoot, veranderde Zeus de voorheen vruchtbare velden in een stenige, woeste steppe.

Waar liggen de kiezelstenen van Zeus?

Laten we Herakles langs de Côte d'Azur volgen en een klein stukje voor Marseille stoppen, in Saint-Martin-de-Crau, waar we een bocht naar het zuiden maken om bij de vlakte van La Crau te komen, tegenwoordig het 'Réserve naturelle des Coussouls de Crau'. Sinds Herakles is er niets veranderd! De kiezelstenen liggen er nog steeds. Ze bedekken de steppe en het vergeelde gras heeft flink wat moeite om op deze rotsachtige vlakte te groeien.

Sommige mensen beweren dat Zeus hier niets mee te maken heeft. Deze kiezels zijn meegevoerd door de Durance, die hier een delta vormde en zich rechtstreeks in zee stortte. Achttienduizend jaar geleden veroorzaakte de beweging van de continenten een natuurramp, waardoor de rivier van loop veranderde en opeens een zijtak van de

Rhône werd. De delta droogde op, maar de rivierstenen, afgerond en gladgeschuurd door het water, bleven liggen.

De door Herakles afgelegde route, de tocht van het land van de Iberiërs naar dat van de Etrusken – met andere woorden: van Spanje naar Italië, via de Middellandse Zeekust van het huidige Frankrijk –, wordt door de Grieken de weg van Herakles genoemd. Langs dit duizenden jaren oude tracé loopt tegenwoordig een snelweg, de A9 naar Arles. Eenmaal voorbij de Rhône zijn er twee wegen om in Italië te komen, die beurtelings de voorkeur van archeologen hebben: de kustweg en de weg door het binnenland, die de Durance stroomopwaarts volgt en bij de Montgenèvre-pas de Alpen oversteekt. Later leggen de Romeinen op deze twee trajecten de Via Julia Augusta en de Via Domitia aan.

Als we de legende mogen geloven, heeft Herakles de Grieks-Romeinse oudheid dus de eerste weg geschonken, de eerste weg door het Franse land. Hoe dan ook vertegenwoordigt dat tracé voor ons de mythe die aan de weg ten grondslag ligt, de weg die het onbekende verkent, de weg die het de mensen mogelijk maakt elkaar te leren kennen en herkennen.

Zo herleven, bij het volgen van deze en een heleboel andere routes, al degenen die ze hebben uitgestippeld, die ze in stand hebben gehouden, die ze hebben gevoed met hun hoop, hun volharding en hun bezieling om uiteengevallen provincies te verenigen en een natie te laten ontstaan. Door hun verplaatsing hebben volkeren zich geschaard achter een idee dat Frankrijk zal worden.

Lorànt Deutsch

De zesde eeuw voor onze jaartelling

WELKOME EMIGRANTEN

*Van Marseille naar Bourgondië
langs de tinroute*

Door in de voetsporen van Herakles te treden heb ik me losgerukt van het oneindige niets dat me tartte in Lagatjar. De zoon van Zeus is een soort inleidende gids geweest, een eerste antwoord om het Franse land te begrijpen. Dankzij Herakles heb ik de moed gevonden om te vertrekken en ben ik op ontdekkingsreis gegaan. Voor mij vertegenwoordigt de mythe van Herakles die zich een weg baant een van de eerste mythes die de mensheid vorm hebben gegeven. Heeft hij de toenmalige Grieken niet de moed ingeblazen om zich in de richting van de Middellandse Zeekusten te wagen, waar alles onbekend was?

De Grieken hadden de gewoonte de tijd te meten in ‘olympiaden’, perioden van vier jaar tussen twee Olympische Spelen. Dat jaar was het eerste van de vijfenveertigste olympiade, het honderdzesenvijftigste sinds de stichting van Rome, het jaar 3161 van de schepping van de wereld volgens de Joden, 599 jaar voor de geboorte van Jezus Christus.

In Phocaea, een Griekse stad aan de Egeïsche Zee – in het huidige Turkije –, voelen de bewoners zich een beetje opgepropt achter hun stadsmuren. Ze besluiten dus ontdekkingsreizigers het Middellandse Zeegebied in te sturen, op zoek naar de ideale plaats voor het stichten van een kolonie. Als bekwame handelars is het niet hun bedoeling oorlog te voeren of een rijk te veroveren, ze streven er alleen maar naar handelsnederzettingen op te zetten om nog beter zaken te kunnen doen.

Twee jonge kerels, Simos en Protis, worden aangewezen om het avontuur te leiden, maar voordat ze vertrekken achten ze het raadzaam om in Efeze, de andere grote Griekse plaats in Klein-Azië, het beroemde orakel van de tempel van Artemis te gaan raadplegen. Ze hebben gelijk: zonder instemming van de Olympische goden kan geen enkele menselijke onderneming slagen.

Gevraagd naar de kansen van een dergelijke expeditie naar onbekende gebieden spreekt Artemis in haar tempel via de mond van Aristarche, een eerbiedwaardige matrone die op grond van haar reputatie namens de godin mag spreken. De vrouw weet trouwens alles, omdat de godin in een droom aan haar is verschenen. Artemis is vriendelijk en vindt het goed, ze zal de schepen en de mannen beschermen, maar op voorwaarde dat ze haar beeld meenemen, dat op dat moment in haar tempel staat. Daarom zal Aristarche ook meereizen, omdat alleen zij de stenen godin naar behoren kan eren.

Gerustgesteld en gehaast om nieuwe markten aan te boren tasten de Phocaeërs ruimhartig in de buidel om twee flinke galeien uit te rusten: op elk schip vijftig roeiers en een groot vierkant zeil om bij stevige wind te hijsen.

Boeg aan achtersteven gaan de twee schepen op weg, zo dicht mogelijk langs de kust, wat een verstandige manier van varen is in een tijd waarin het kompas nog niet bestaat. In de verte tekenen zich de contouren van de tempels van Athene af, vervolgens de rotsen van Korinthe. Simos en Protis varen noordwaarts langs Italië, doen Rome aan om de steun van koning Tarquinius te krijgen, en vervolgen hun zeereis tot de kust van Gallië.

Daar zien ze dan witte krekens, die in de zon liggen te glinsteren, en een uitnodigende baai. De lucht is zo zuiver, het water zo helder, het licht zo warm, alles hier herinnert aan de verrukking van hun verre vaderland. Maar wat houdt dit onbekende land verscholen, wat verbergt zijn mysterieuze bevolking? De Grieken aarzelen een beetje, en dan, geïnspireerd door hun vreedzame bedoelingen en beschermd door Artemis, gaan ze ten slotte aan land. Ze komen nu in contact met de bewoners van de streek, de Segobrigers, een Ligurische stam, een volk waarvan het gebied zich tot het noorden van het Italiaanse schiereiland uitstrekt.

Een vreemde confrontatie: behoedzaam bekijken ze elkaar. De Segobrigers zijn landrotten en zien stomverbaasd hoe die in het wit gehulde vreemdelingen van zee komen. De Grieken staan op hun beurt paf bij het zien van die mannen die uit de heuvels zijn gekomen, gekleed in krankzinnige paarse en paarsrode tunieken.

Kortom, Phocaeërs en Segobrigers hebben niets met elkaar gemeen. Ze zouden elkaar voor minder kunnen afmaken! Maar nee, niemand heeft zin om te vechten. Protis wordt vriendelijk naar het binnenland geleid, verderop, daarboven, naar het dorpscentrum, in het kleine paleis van hout en leem van koning Nannus, de stamvorst. Het is tijd dat de leiders met elkaar in gesprek gaan en besluiten hoe het verder moet.

De zeeman en de monarch kunnen het direct met elkaar vinden. Dat is niet zo gek: ze maken geen aanspraak op hetzelfde stuk land. De Grieken willen aan de kust blijven en een haven

stichten, de Segobrigers verlangen niets anders dan in de heuvels en de omringende bossen te blijven. Het gesprek verloopt trouwens zo hartelijk dat de koning zijn bezoeker uitnodigt voor een banket, dat diezelfde avond zal plaatsvinden. En het lijkt een gedenkwaardig feestmaal te worden, want de dochter van de koning, prinses Gyptis, moet aan het einde van de dis haar echtgenoot kiezen! Volgens de traditie zal de jongedame de jongeman van haar dromen een kelk met helder water aanreiken, en dat eenvoudige gebaar zal de huwelijksbelofte zijn.

Tijdens de smulpartij heeft Gyptis alleen maar oog voor de knappe Griek. Er worden blikken uitgewisseld, verliefde zuchten geslaakt, afgewisseld met steelse glimlachjes...

De verrukkelijkste gerechten volgen elkaar op: dunne plakken koud kalfsvlees, charcuterie, pasta van rundermerg en eigeel, varkenssnuitgelei, vet fazantenvlees... en de bekers zijn nog niet leeg of ze worden alweer bijgevuld met gerstenat, geparfumeerd met muntbladeren.

Het is al laat, de prinses zal haar verloofde moeten aanwijken, de kandidaten zitten op een rij, in afwachting van de beslissing. Verrassing, consternatie, gemompel: ze geeft de kelk aan de vreemdeling! Hij drinkt, zij drinkt, zo laten ze aan iedereen zien dat ze zich voortaan aan dezelfde bron zullen laven.

De koning moet zich erbij neerleggen, hij houdt zich goed en verklaart zich zelfs zeer gelukkig met deze verbintenis tussen zijn volk van landbewoners en deze groep zeevaarders, die van zo ver is gekomen. Als huwelijkscadeau geeft hij het pasgetrouwde stel een strook land langs de kust, een grondgebied dat groot genoeg is om zich er te vestigen, en klein genoeg om te voorkomen dat ze inbreuk maken op het gebied van de Liguriërs.

Zodra het huwelijk is gesloten, haast Protis zich weer de zee op om zijn stadgenoten van het goede nieuws op de hoogte te brengen.

‘Burgers van Phocaea, ik maak hierbij bekend dat er in die

nieuwe contreien vrede heerst en dat het Ligurische volk onze natie welkom heet, dus laten we onze handelsnederzetting daar op de kust vestigen!’

Enthousiasme alom. Direct vertrekt er een sliert zware galeien om het nieuwe gebied te vullen met emigranten, die vastbesloten zijn om ter plaatse een rijke kolonie van het oorspronkelijke vaderland te stichten.

In de loop van de volgende decennia leggen de Grieken een kleine haven aan, ze trekken vestingmuren op en bouwen een tempel om een Artemisbeeld met twaalf weelderige borsten, teken van vruchtbaarheid en overvloed, neer te zetten.

Met het verstrijken van de jaren ontstaat er uiteindelijk een grote stad. Deze agglomeratie heet Massalia in het Grieks, daarna Massilia in het Latijn, nog later Marselha in het Occitaans, en ten slotte Marseille.

Moeten we de legende over Marseille geloven?

De Griekse filosoof Aristoteles was de eerste die ons over Marseilles ontstaansgeschiedenis vertelde. Maar hij was twee eeuwen later geboren. Zuurpruimen konden dan ook smalend lachen en deze mooie legende in twijfel trekken. Maar de archeologische realiteit komt de romantici te hulp: de Phocaeïsche wortels van Marseille staan in steen geschreven. Inderdaad is Marseille lang ‘een oude stad zonder ouden’ geweest, zoals het gezegde in de negentiende eeuw was. Maar alles veranderde in 1967, toen het beurscentrum werd gebouwd. De stad heeft zich toen weer verzoend met zijn schitterende ruïnes. In het park bij de oude haven (rue Henri-Barbusse 9) is op verschillende plaatsen de Griekse architectuur zichtbaar: de kades van de haven, de voet van twee torens en stadswallen waarvan de loop en

de fundamente[n] dateren uit de tijd waarin de stad is gesticht. In het aan dit park grenzende museum bevinden zich ook kostbare schatten uit de allereerste tijd, met name een boot in uitstekende staat die is teruggevonden onder de place Jules-Verne, een soort uit de diepten opgegraven Nautilus.

In 2005 werd er nog een ontdekking gedaan. Graafwerkzaamheden binnen de muren van het Collège du Vieux-Port brachten een groot bouwwerk uit de zesde eeuw voor Christus aan het licht, uit de tijd van Gyptis en Protis. Dat flinke gebouw van zeventien meter lang, met stenen muren en een pannendak, was zowel een plaats voor banketten als een aan de goden gewijd heiligdom. Gebouwd op een kleine heuvel keek het uit over de haven en was het zichtbaar voor zeelieden die hier aan de kust aanlegden. Deze schitterende ontdekking is te danken aan het Inrap, het nationaal instituut voor preventief archeologisch onderzoek, maar helaas is er niets meer van te zien: het gebouw is bedekt met zand en ligt nu onder de nieuwe parkeerplaats van de school. Het moderne leven stelt zijn eisen, die soms botsen met het respect voor de geschiedenis en de sporen daarvan.

In eerste instantie gaan Liguriërs en Grieken in harmonie met elkaar om, in elk geval tot de dood van koning Nannus. Diens zoon Comanus, de nieuwe vorst van de Segobrigers, toont zich plotseling minder inschikkelijk dan zijn vader: hij vreest dat de Phocaeërs hun stad willen uitbreiden. Een van zijn raadslieden weet zijn verontrusting te wekken door hem deze verhelderende fabel vertellen: 'Luister goed, Comanus, luister naar de stem van onze voorouders, die ons hun wijsheid hebben overgeleverd. Er was eens een teefje met ronde buik dat aan een herder onderdak

vroeg om haar nest te werpen. De vriendelijke herder verleende haar die gunst. Wat later smeekte het teefje of ze daar kon blijven om haar kleintjes te laten opgroeien. De herder stemde weer toe. Maar toen de puppy's groot en sterk waren geworden, eiste het teefje het eigendom op van de plaats waar ze zo lang had gewoond. Geloof in de oude boodschap, Comanus, zijn die Massalieten, die hier nu slechts tijdelijk lijken te verblijven, niet net als die puppy's die grote waakhonden zijn geworden? Ooit zullen ze zich meester maken van het land.'

Kortom, ze voelen zich niet meer op hun gemak!

De winter loopt ten einde, in Massalia wordt het bloemenfeest voorbereid. Drie dagen lang zal de stad uitgelaten de god Dionysos eren. Dat is de gelegenheid om in te grijpen. De koning verzint een list die de opdringerige Grieken voorgoed moet verjagen. Eerst stuurt hij zijn mannen de stad in om onopvallende posities in te nemen, terwijl anderen verstopt in tenen manden op karren de stadsmuren passeren. Vervolgens mobiliseert de aanvoerder van de Segobrigers zijn leger in de heuvels bij de stad. Het plan is simpel: bij het vallen van de nacht, als de Massalieten versuft zijn door vermoeidheid en wijn, zullen de heimelijk de stad binnengedrongen Liguriërs de poorten openen en de soldaten van Comanus binnenlaten. Wat volgt zal gewoon een bloedbad zijn, zoals in die tijd gebruikelijk.

Maar vrouwen en de liefde kan men nooit genoeg wantrouwen. Een nicht van de koning, verliefd op een knappe Griek, haast zich om de gluiperige plannen van de monarch aan haar minnaar door te brieven. Toch eindigt de kwestie met een afslachting: die van Comanus en zijn handlangers. Voortaan blijft Massalia waakzaam: er zal voortdurend een garnizoen op sterkte worden gehouden, de poorten zullen op feestdagen gesloten worden, er worden nachtronden georganiseerd en vreemdelingen worden in de gaten gehouden.

De verhoudingen tussen de Liguriërs uit de heuvels en de

Grieken van de kust zijn beslist niet meer zo idyllisch als in het verleden, maar Massalia heeft met geweld zijn bestaansrecht veroverd. Toch blijft de stad een bescheiden handelsnederzetting, waarvan de kooplieden zich wijden aan de handel in een paar Middellandse Zeehavens.

In het jaar 546 voor onze jaartelling, dat wil zeggen drieënvijftig jaar nadat Protis op de Ligurische kust is aangekomen, zal een rampspoedige gebeurtenis de situatie plotseling veranderen en Massalia de kans geven zich te doen gelden en groter te worden. Ver daarvandaan, in de richting van Phocaea, trekken de Perzische legers van Cyrus de Grote op en verwerven zich een rijk. De angstaanjagende soldatenhelmen, in de vorm van een hanenkam, glanzen in de zon. Phocaea biedt niet lang weerstand, de stad wordt geplunderd en daarna verwoest. De Phocaeërs moeten hun gebied in het oosten verlaten. Sommigen begeven zich naar Massalia, de meesten zeilen naar het eiland Kyrnos, nu Corsica.

Op dat eiland stichten de verbannen Phocaeërs de stad Alalia – tegenwoordig Aléria. Van daar hopen ze hun handel rond de hele Middellandse Zee te ontwikkelen. Maar er ontstaat meteen rivaliteit tussen de immigranten en de Etrusken, die uit Midden-Italië zijn gekomen, en vooral de in Carthago gevestigde Feniciërs. Er is concurrentie op het water!

De Feniciërs betonen zich onverzettelijk. Zij zijn de onbetwiste leiders van de zeehandel en vervoeren alles wat er te verkopen valt: wijn, tarwe, mineralen, hout, bronzen kelken, zilveren vazen, glas pasta, kleurige stoffen... Met hun daarmee volgeladen schepen varen ze van kust tot kust, en in de havens gaan ze voor anker en stallen ze hun verleidelijke spulletjes uit. Van heinde en verre snel len de klanten toe met goud, doekspelden, ijzeren staven, wapens, alles waarmee geruild kan worden. De grote markt begint!